

Stručni rad/Professional paper
Primljen/Received: 14. 1. 2019.
Prihvaćen/Accepted: 28. 3. 2019.

HOTEL LIŠANJ ARHITEKTA IGNJATA FISCHERA, NOVI VINODOLSKI

Matei Peričić, student
 Građevinski fakultet Rijeka
Cela Matan, dr. dipl.ing.arh
 Građevinski fakultet Rijeka
Nana Palinić, izv. prof. dipl.ing.arh.
 Građevinski fakultet Rijeka

Sažetak: Cilj ovog rada je prezentacija diplomske disertacije „Hotel Lišanjski arhitekta Ignjata Fischera, Novi Vinodolski“ na jugu Primorsko-goranske županije u blizini Crikvenice, sagrađenog 1923. godine u duhu Carske arhitekture. Autor hotela je poznati zagrebački arhitekt Ignjat Fischer koji je projekt napravio prije raspada Austro Ugarskog Carstva 1917. godine. U radu se analizira povijest hotela Lišanjski koja se isprepliće s razvojem turizma u Novom Vinodolskom. Analiza je fokusirana na povijesnu građevinu hotela Lišanjski. Pored pregleda razvoja turizma na ovom području, analizirana je fazna dogradnja hotelskog kompleksa, te rekonstrukcija povijesne zgrade u nekoliko navrata do danas, a dana je i funkcionalna analiza te usporedba sa hotelom Esplanade u Crikvenici slične povijesti. Metoda rekonstrukcije temeljila se na „adiciji“ suvremene arhitekture, koja se trebala podrediti ambijentu u kojem nastaje. Slaba usklađenost i kvaliteta dograđenih sadržaja vjerojatno je razlog radi kojeg se hotelski lanci danas intuitivno reklamiraju prvenstveno povijesnim građevinama. Iako je i Carska arhitektura težila ujednačenosti arhitektonskog izričaja, s vremenskim odmakom ove građevine daju dodanu vrijednost još uniformiranijoj suvremenosti svjedočeći o slojevitosti povijesti prostora.

Ključne riječi: Hotel Lišanjski, Ignjat Fischer, Novi Vinodolski, Hotel Esplanade u Crikvenici.

HOTEL LIŠANJ BY THE ARCHITECT IGNJAT FISCHER, NOVI VINODOLSKI

Abstract: The purpose of this paper is a presentation of a graduation dissertation “Hotel Lišanjski arhitekta Ignjata Fischera, Novi Vinodolski” at the south of Primorsko Goranska županija near Crikvenica, built in 1923. The author of this hotel is a well-known architect from Zagreb, Ignjat Fischer, who developed the project before the collapse of the Austro Hungarian Empire in 1917. In the paper, the history of the hotel and its interweaving with the development of the tourism in Novi Vinodolski is being analyzed. The analysis is focused on the historical building of the hotel. A review of the phases of reconstruction of the hotel from 1923 until today, and a functional analysis of today's building in comparison to the hotel Esplanade in Crikvenica with a similar history is given. The method of hotel reconstruction was “addition” of new volumes in contemporary style, which design should have adapted to the context. A lack of the attempt to adapt a low quality of new hotel architecture is probably the reason why hotel chains advertise with images of historical buildings. Even though the Imperial architecture demanded a certain uniformity in the whole Austro Hungarian Empire, with a time detachment can be seen that these buildings add a value to an even more uniformed contemporaneity.

Keywords: Hotel Lišanjski, Ignjat Fischer, Novi Vinodolski, Hotel Esplanade in Crikvenica.

1. Uvod

Cilj ovog rada je prezentacija diplomske disertacije na temu Povijest hotela Lišanjski u Novom Vinodolskom na jugu Primorsko-goranske županije u blizini Crikvenice. Autor hotela je poznati zagrebački arhitekt Ignjat Fischer. U radu se analizira povijest hotela Lišanjski koja se isprepliće s razvojem grada i turizma. Analiza je fokusirana na postojeću povijesnu građevinu hotela Lišanjski, treću varijantu istoimenog hotela na istom mjestu. Pored pregleda razvoja turizma na ovom području, analizirana je fazna dogradnja hotelskog kompleksa te rekonstrukcije povijesne zgrade u nekoliko navrata do danas. Analiza obuhvaća i funkcionalnu organizaciju te konstruktivne karakteristike građevina hotela danas dostupne građe. Usporedba s obližnjim hotelom Esplanade u Crikvenici slične tipologije omogućit će valorizaciju zahvata na ova dva primjera te općenito propitivanje intervencija povijesnim turističkim građevinama, neophodnim prilagodbama današnjim hotelskim standardima.

2. Razvoj turizma u Novom Vinodolskom i izgradnja prvih hotela

Turizam u Hrvatskom Primorju počeo se razvijati u drugoj polovici 19. stoljeća, među pionirima turizma u to doba na ovom području ističe se gradić na omanjem brežuljku, iznad ušća Suhe Ričine na jugoistoku doline Vinodol, nekada Frankopanski Novi grad, a danas Novi Vinodolski. Stanovnici Novog Vinodolskog bavili su se pretežno poljodjelstvom, vinogradarstvom, voćarstvom te uzgojem stoke. Tijekom mirovanja poljoprivrednih djelatnosti, Novljani odlaze u Kranjsku, Korušku, Austriju, Bosnu i Hercegovinu i ostale susjedne zemlje u potrazi za poslom [1].

Prometni pravci koji su povezivali Novi Vinodolski s drugim središtima, bili su od velike važnosti za razvoj turizma. Preduvjeti za razvoj turizma stvoreni su 1746. godine kada je izgrađena cesta od Novog Vinodolskog i Bakra do Rijeke, a 1874. godine u promet je puštena cesta Novi–Jasenak–Ogulin, kojom se kontinentalni dio Hrvatske povezuje s morem. U drugoj polovici 19. stoljeća izgrađena je cesta Rijeka–Novi Vinodolski–Senj s odvojcima za Liku i Dalmatinsko primorje, a godine 1871. stavljena je u promet i cesta Ogulin–Novi Vinodolski [2]. Razvoju turizma pogodovala je pored prirodnih resursa (klima, morska obala, šumovito zaleđe te živopisna okolna mjesta) i kulturna baština kao nasljeđe bogate povijesti kraja.

Počeci razvoja turizma u Novo Vinodolskom sežu u 1878. godinu kada je obitelj Mrzljak uz Bribirsku rivu (Sl.1) izgradila prvo vlastito kupalište, pa se ta godina bilježi kao godina početka razvoja turizma. Novi Vinodolski je 2018. godine obilježio svoju 140 godinu turizma [3]. Godine 1886. gradi se prvo javno gradsko kupalište u luci izgrađeno od drvenih plivajućih balvana, koje se tri godine kasnije seli u uvalu Lišanjski, čime počinje formiranje kupališno-turističke zone Novog Vinodolskog [4].

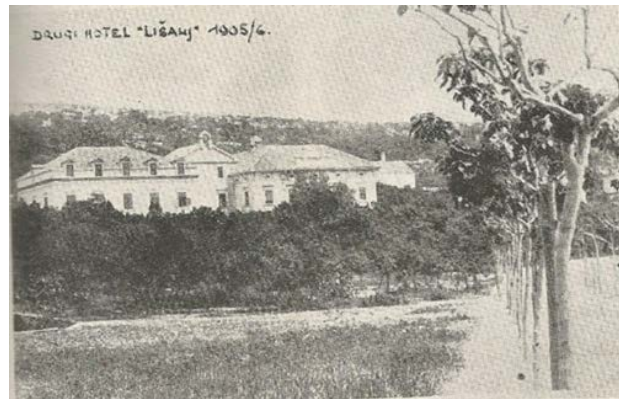
Slika 1. Bribirska riva te današnji stari grad 1929. godine u Novom Vinodolskom.

Obitelj Potočnjak gradi prvi novljanski hotel Lišanjski od 1892-4, s osam soba i jednom društvenom prostorijom (Sl.2). Građevinski poduzetnik Ivan Mažuranić 1896. godine izgradio je hotel "Slavuj", istodobno građevinski poduzetnik, S. Piškulić, počinje graditi i treći novljanski hotel "San Marino". Izgradnjom hotela i dolaskom prvih posjetitelja pojavila se potreba za gradnjom komunalnih objekata opće namjene pa je tako 1884. godine sagrađen vodovod, obalni put kao šetalište od luke do uvale Lišanjske te novo kupalište sa 60 kabina [5].

Slika 2. Prvi hotel Lišanjski 1892. godine, istočno pročelje. Ježić, M. „Razvoj turizma u Novom Vinodolskom“, Novi V. 1963.

Slika 3. Događeni hotel Lišanjski iz 1906, s prostranim zemljištem, južno pročelje. Ovaj je hotel srušen 1917 godine. Ježić, M. „Razvoj turizma u Novom Vinodolskom“, Novi V. 1963.

Društvo za proljepšanje Novog Vinodolskog i okolice osnovano je 1902. godine, a godine 1909. grad je proglašen klimatskim lječilištem i morskim kupalištem.

Konzorcij koji su sačinjavali: L. P. Potočnjak, dr. B. Mažuranić, dr. M. Mažuranić i E. Potočnjak iz Novog Vinodolskog, dr. Lušić-Matković iz Zagreba i dr. I. Banjavčić iz Karlovca, kupuju prvi hotel Lišanjski 1905. te započinju njegovu nadogradnju tijekom sljedeće godine radi povećanja smještajnog kapaciteta s 8 na 24 sobe (Sl. 3),[6].

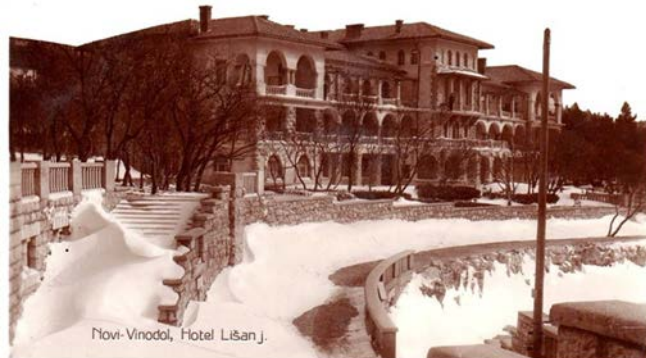
Između 1917-23. godine na mjestu starog hotela gradi se novi hotel Lišanjski. U periodu od 1934-40. godine gradi se Jadranska turistička cesta od Novog Vinodolskog do Sušaka koja ovo područje još čvršće povezuje s europskim turističkim središtima. O rezultatima te povezanosti najbolje govore statistički podaci prema kojima je u Novom Vinodolskom 1931. godine boravilo čak 2.406 turista koji su ostvarili 45.006 noćenja, dok je 1939. godine broj turista bio 3.946 koji ostvaruju 62.992 noćenja [7].

Mjesno ugostiteljsko poduzeće „Lišanjski“ osnovano je 1948. godine, a 1953. turističko društvo. Tim događajima počelo je treće razdoblje turističkog razvoja, kada grad dopunjava infrastrukturnu opremljenost izgradnjom benzinske postaje na Jadranskoj turističkoj cesti te u luci, izgradnjom pošte, otvaranjem ambulante, ljekarne, lučke ispostave, autobusne stanice, prodavaonice, tržnice, ribarnice, kupališta, plaža, čime dobiva izgled suvremenog turističkog gradića.

Od 1960. do 1980. godine izgrađeno je Turističko naselje Zagori te autokamp Zagori, bungalovi te auto-kamp Povile. Osim hotelskih kapaciteta u tom razdoblju snažno se razvijaju i kapaciteti u privatnom smještaju [8].

Nakon Domovinskog rata, pretvorbom i privatizacijom nastupa novo razdoblje novljanskog turizma. Grade se manji hoteli i pansioni te se povećava broj kreveta u privatnom smještaju. Danas je Novi Vinodolski uređen gradić, izgrađene infrastrukture i uređenih plaža. Izgrađen je Korzo hrvatskih branitelja te su zelene površine hortikulturnog uređene.

3. Hotel Lišanjski

Slika 4. Fotografija hotela Lišanjski izgrađenog 1923. godine. Razglednica

Prvi hotel Lišanjski građen je 1892. godine, dok je Hrvatska bila dio Austro-Ugarske Monarhije kada vlada procvat graditeljske djelatnosti kako u Novom tako i na području cijelog Kvarnera i današnje Hrvatske.

Specifičnosti Austro-Ugarske gradnje ogledaju se u postojanju više stilskih oblika, ali zajednička crta najvećim arhitektonskim ostvarenjima ovog perioda je vraćanje starim stilskim oblicima. Zato se naročito ističu dvije „struje“ u gradnji ovog doba – historicizam, koji se ogleda u vidu neorenesanse, neogotike i pseudomaurskog stila gradnje te secesija, poznat u Europi kao Jugendstil i Art Nouveau (zavisno u kom području se javlja), koja se razvija kao zaseban stil. S obzirom na godinu gradnje hotela, smješta ga se u doba neoklasicizma koji je u Hrvatskoj bio sentimentalniji, nježniji i umjereniji, slika građanskih vrline štedljivosti, skromnosti i jednostavnosti. U arhitekturi primjena stilskih elemenata često je bila suzdržana, u plitkom reljefu [9].

Kao što je prethodno rečeno, prvi hotel Lišanjski svoje prve promjene doživljava 1905./6. godine, kada zbog sve većeg broja turista svoje kapacitet povećava s 8 na 24 sobe. Njegovi gabariti sad su znatno veći, no stilskih promjena na vanjskom izgledu nema, već je na dograđenom dijelu hotela primijenjen isti stilski repertoar, kako bi se osigurala cjelovitost građevine. Koliko se s fotografije može iščitati značajnijih promjena na izgledu fasade, ukrasa, posebnih arhitektonskih oblika nema.

Prvi hotel Lišanjski srušen je 1917, a sljedećih šest godina gradi se novi prema projektu poznatog zagrebačkog arhitekta Ignjata Fischera. Ignjat Fischer važan je protagonist zagrebačke arhitektonske scene svoga vremena. Tijekom četiri desetljeća duge arhitektonske karijere Fischer je bio zaposlen na najrazličitijim projektnim zadacima: od bolničkih i tvorničkih kompleksa do hotela i luksuznih vila. Fischer je autor objekata kojima po namjeni i izvedbi pripada atribut prvih ili jedinih takvih ostvarenja u Zagrebu i Hrvatskoj: prve moderne secesijske zgrade u nas (kuća Rado, Trenkova 2, 1897.), prve zgrade u Zagrebu koja je namjenski projektirana za kinematograf (kino Apollo u Ilici 31, danas kazalište Kerempuh, 1911.), prve zagrebačke privatne poliklinike (Sanatorij, danas Dječja bolnica u Klaićevoj 16, 1908.), prve i jedine zgrade slobodnozidarske lože u Hrvatskoj (Nazorova 24, 1910.), prve moderne robne kuće (Kastner & Öhler, danas Nama, Ilica 4, 1913.), prvih objekata oblikovanih u duhu art decoa (paviljoni Zagrebačkoga zbora, 1922.). Fischerova adaptacija kuće Feller/Stern na uglu Jelačićeva trga i Jurišićeve prema idejnom projektu velikoga njemačkoga arhitekta Petera Behrensa 1927. predstavlja još jednu prekretnicu u zagrebačkoj arhitekturi – prihvaćanje internacionalnoga stila [10].

Kapacitet hotela visine ukupno četiri etaže (prizemlje, dvije etaže i potkrovlje nad centralnim dijelom volumena) proširuju se na 60 soba s tekućom toplom i hladnom vodom te s dvije velike društvene prostorije [11]. Tada se na prvi pogled uočavaju veće promjene u odnosu na izgled starog hotela, kako po veličini tako i po oblikovnim elementima na pročeljima. Hotel mijenja kompletnu vizuru s lođama i balkonima na južnom i istočnom pročelju, isticanjem središnjeg dijela hotela na kojemu se nalazi glavni ulaz s južne strane. Hotel Lišanjski građen 1917. godine, tlocrtno gledano, građevina je pravokutnog oblika s tri istaknuta proširenja

okomita na dulju stranicu. Pretpostavlja se da su prostorije na katovima bile pretežno organizirane kao hotelske sobe različitih struktura. Prizemlje zgrade vjerojatno je najvećim dijelom zauzimao prostor restorana i blagovaonice dok je potkrovlje vjerojatno bilo namijenjeno smještaju zaposlenih. Vertikalna komunikacija bila ostvarena je središnjim trokrakim stubištem, smještenim u središnjoj osi volumena s izravnim osvjetljenjem i prozračivanjem preko prozora.

Slika 5. Situacija iz projekta nadogradnje, 1983. (A- povijesni dio hotela; B, C dogradnja, D dograđena dependansa). Rijeka projekt d.o.o. 1985.

Velika dogradnja hotelskog kapaciteta zbilja se 1983, kada su dograđena dva velika volumena „B“ i „C“ (Sl. 5), volumen „B“ delikatnom je vezom spojen na sjeverozapadno pročelje povijesnog hotela. Na situaciji je vidljiva i dependansa „D“ imena „Horizont“, istočno od povijesne građevine koja je sagrađena prije ovog zahvata. U povijesnoj građevini je tijekom ovog zahvata 60 postojećih soba preuređeno u 50 novih dvokrevetnih soba i 6 apartmana TE su u razini prizemlja dodani servisni prostori uz glavno stubište. Visina nadograđenog volumena „B“ je pet etaža (podrum i pet nadzemnih), a volumena „C“ jedna nadzemna etaža, visina dependanse „D“ nije poznata. U dograđenim objektima uređena je nova recepcija, kongresna dvorana s 400 mjesta visine dvije etaže (krov dvorane koristio se kao terasa) i 80 soba (od dvokrevetnih do četverokrevetnih), unutarnji i vanjski bazen dimenzija 25 mx12,5m s morskom vodom, a uz hotel i tri igrališta za tenis i četiri bočališta. U volumenu „C“ bila je smještena polu ukopana kuglana u neposrednoj blizini vanjskog bazena.

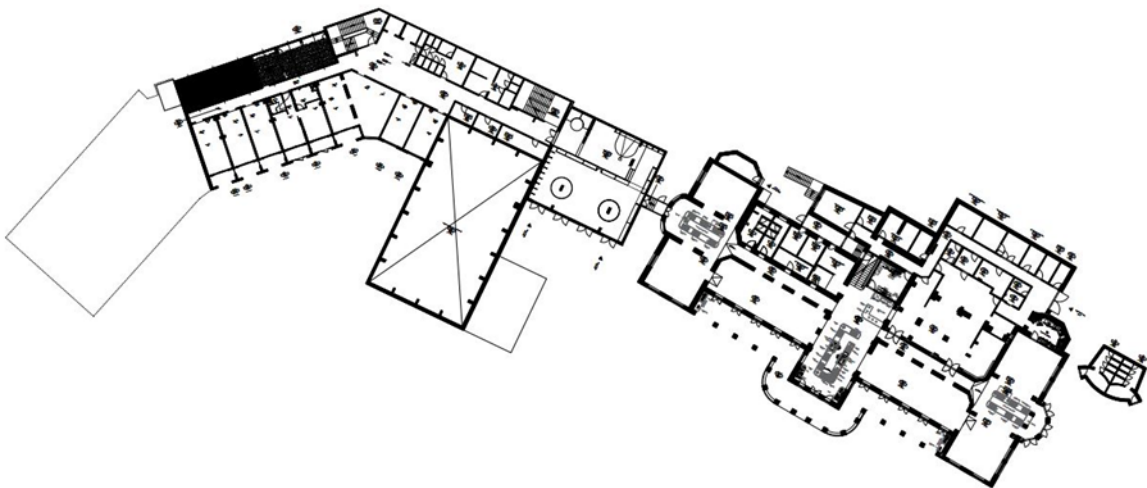

Slika 6. Dograđena zgrada „B“ prije posljednje rekonstrukcije 2018. godine. Autor.

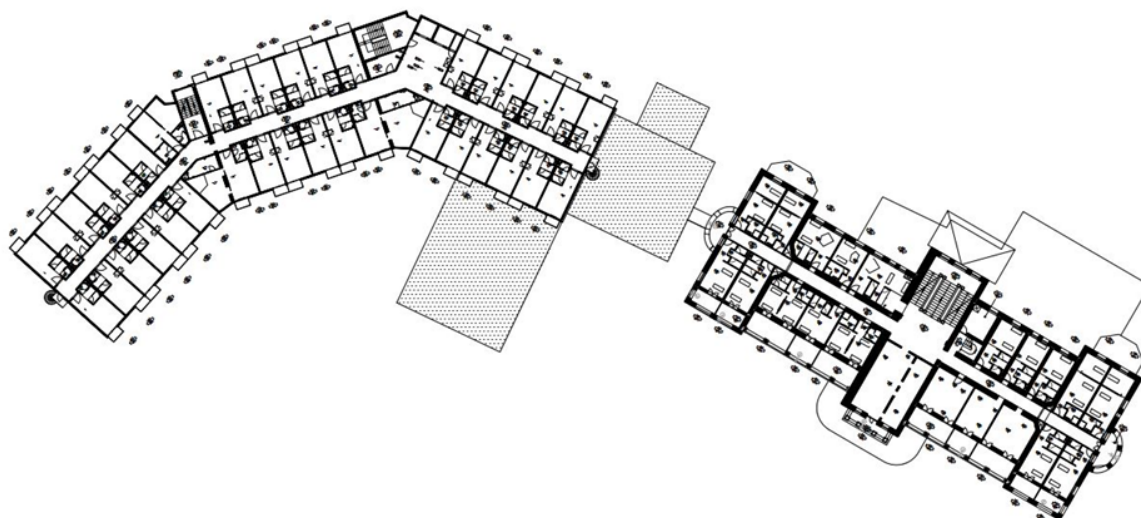

Slika 7. Situacija cijelog kompleksa prema planu posljednje rekonstrukcije. Dio izvedbenog projekta poduzeća Arhiv d.o.o. iz Zagreba, 2018.

Ni recentna velika rekonstrukcija 2018. cijelog hotelskog kompleksa nije ugrozila izvorni gabarit Fischerovog hotela koji daje upečatljiv karakter cijelom kompleksu te stilski i zadržava duh Austro- Ugarske. Uočava se tek proširenje servisnih prostora na razini prizemlja uz prostore kuhinje.

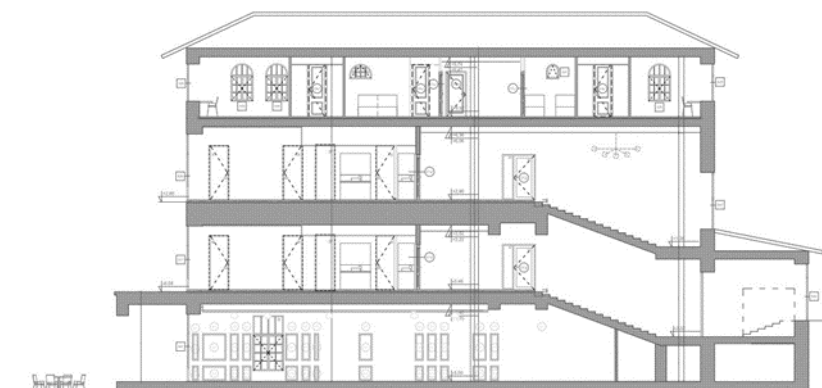

Slika 8. Prizemlje kompleksa hotela Lišanjski. Iz izvedbenog projekta poduzeća Arhiv d.o.o. iz 2018.

Slika 9. Drugi kat kompleksa hotela Lišanjski. Iz izvedbenog projekta poduzeća Arhiv d.o.o. iz Zagreba, 2018.

Povijesni dio hotela funkcionalno je podijeljen po etažama, pa je tako prizemlje namijenjeno javno- društvenom traktu a ostale dvije etaže i potkrovlje smještajnom traktu. Na prvom i drugom katu smještajni trakt organiziran je kao dvotrakt. Hotel danas ima dva apartmana.

Slika 10. Uzdužni presjek kroz centralni dio povijesne građevine. Iz izvedbenog projekta poduzeća Arhiv d.o.o. iz Zagreba, 2018.

Slika 11. Jugozapadno pročelje povijesnog dijela hotela. Iz izvedbenog projekta poduzeća Arhiv d.o.o. iz Zagreba, 2018.

Cijeli je kompleks hotela Lišanjski preuređen je kao obiteljski hotel, prilagođen boravku djece, kategoriziran s četiri zvjezdice. Visine i površine objekata dograđenih 1980tih se ne povećavaju, recentna rekonstrukcija bavi se uglavnom rekonstrukcijom postojećih kapaciteta. Građevina „C“ (bivša kuglana) preuređena je u „wellness“ centar, dok su ostale građevine kompleksa preuređene interijerski i saniranih pročelja.

Građevina „B“ funkcionalno je organizirana na sljedeći način: podrumski prostori namijenjeni su javno- društvenom i gospodarskom traktu, a u prizemlju i na prvom katu isprepliću se smještajni i javno-društveni trakt. Od druge do četvrte etaže organiziran je smještajni trakt hotela kao dvotrakt.

Hotel Lišanjski raspolaže s različitim vrstama smještaja u skladu sa standardima hotelskog lanca „Best family hotel“ kojem pripada: sobe od 26-64 m², te apartmani od 31-72 m².

4. Konstruktivne karakteristike građevina

Konstruktivni sustav povijesne građevine je sastavljen je od nosivih zidova (kamen i opeka) i greda te drvenih stropova. Međukatna konstrukcija je drvena, raspona 7-8 m, podgled je obložen drvenim daskama, trstikom i žbukom, pod je završno obložen drvenim daskama. Krovšte je četverostrešno iznad rizalita, a dvostrešno na lameli koja ih povezuje, pokriveno crijepom. Visina etaža smanjuje se prema višim etažama pa je tako u prizemlju 416 cm dok je u potkrovlju 387 cm. Visina zgrade od konačno uređenog terena (visina vijenca) iznosi 16,58 m. Nosivu konstrukciju dogradnje iz 1983. godine čini sustav armiranobetonskih zidova raspona do 8 m, stropna konstrukcija izvedena je kao betonska ploča debljine 24 cm. Krovšte je dvostrešno pokriveno crijepom, osim iznad recepcije na prvom katu koja je imala ravni krov. Visina zgrade od konačno uređenog terena (visina vijenca) sa sjeverne strane iznosi 14,06 m, dok visina vijenca s južne strane iznosila je 16,60 m. Nosivu konstrukciju građevine „C“ (kuglana koja je danas „wellness“) čine armiranobetonski zidovi i stropovi na rasponu od 10 m. Krov građevine je prohodni armirano-betonski ravni krov (koristi se kao terasa).

Slika 12. Fotografija današnjeg stanja povijesne zgrade. Autor.

Slika 13. Fotografija današnjeg stanja kompleksa, na slici dogradnja „B“ iz 1980tih. Autor.

5. Valorizacija i zaključak

Hotel Lišanjski je od 1923. godine kada je sagrađen prema projektu poznatog zagrebačkog arhitekta Ignjata Fischera do danas više puta preuređivan te je od izgradnje zadržao svoju izvornu namjenu. Za kontinuirani život hotela neophodna je bila prilagodba suvremenim turističkim trendovima: povećanje kapaciteta radi novih standarda kategorizacije, te sadržajno

obogaćenje. Povijesna zgrada u sklopu hotelskog kompleksa prvenstveno je obnavljana unutar postojećih gabarita. Dograđene građevine 1980tih arhitektonskim su izričajem i konstruktivno u duhu svoga vremena, povezane s povijesnom građevinom delikatnom vezom na sjeverozapadnom pročelju, te proširenje servisnih prostora u razini prizemlja uz glavno stubište. Sačuvana povijesna građevina daje karakter cijelom kompleksu te je valorizirana na pravi način i posljednjom rekonstrukcijom hotelskog kompleksa tijekom koje je u razini prizemlja također proširen servisni prostor kuhinje.

Usporedbom hotela Lišanjski s obližnjim hotelom Esplanade u Crikvenici koji je sagrađen po drugi put krajem 1920tih te je tijekom svog postojanja bio korišten kao bolnica, škola te za smještaj izbjeglica tijekom Domovinskog rata, možemo povući neke paralele. Hotel Esplanade izgrađen je u duhu Carskog razdoblja te arhitektonskim izričajem kasni za svojim, modernističkim razdobljem. Dograđivan je u nekoliko navrata principom „adicije“ novih građevina te čuvanjem povijesne građevine. Kod hotela Esplanade, uočavamo također proširenje povijesne građevine sa sjeverne i istočne strane na razini prizemlja i mezanina, što čini integritet povijesne zgrade hotela Lišanjski bolje očuvanom. Funkcionalna organizacija oba hotela je slična, kod hotela Esplanade su javno- društveni i gospodarski sadržaji u prizemlju, ovi su sadržaji na razini mezanina kombinirani sa spavaćim traktom, dok su na višim etažama samo smještajni sadržaji.

Mnoge promjene koje su se dogodile u turističkoj ponudi tijekom gotovo sto godine postojanja analiziranih hotela, prilagodbu povijesnih građevina čine neminovnom. Metoda rekonstrukcije u oba slučaja temeljila se na gradnji suvremenim građevinskim i arhitektonskim načinom, uz korištenje suvremenih konstruktivnih i oblikovnih mogućnosti. Nova arhitektura trebala se podrediti ambijentu u kojem nastaje, težiti arhitektonski i urbanistički dobrom usklađivanju starog i novog“ [12]. Slaba usklađenost i kvaliteta dograđenih sadržaja je vjerojatno razlog radi kojeg se hotelski lanci danas intuitivno reklamiraju prvenstveno povijesnim građevinama. Iako je i Carska arhitektura težila ujednačenosti arhitektonskog izričaja, s vremenskim odmakom ove građevine daju dodanu vrijednost još uniformiranijoj suvremenosti svjedočeći o slojevitosti povijesti prostora.

6. Literatura

1. Ježić, M. „Razvoj turizma u Novom Vinodolskom“, Novi Vinodolski, 1963; Blažević B. „Prilog istraživanju hotelijerstva na području Crikveničko-vinodolske rivijere, Vinodolski zbornik, 15/2014, str. 39-86.
2. Akcijski plan razvoja turizma, Poduzetnički centar „Vinodol“ d.o.o., Novi Vinodolski, listopad 2011, str. 50.
3. Počeci turizma – XIX. stoljeće,
<http://www.novi-vinodolski.hr/2012/05/09/poceci-turizma-xixstoljece/>, 28.7.2018.
4. XX. stoljeće – razdoblje do II. svjetskog rata,
<http://www.novi-vinodolski.hr/2012/05/09/xx-stoljece-razdoblje-do-ii-svjetskog-rata/>, 28.7.2018.
5. XX. stoljeće – razdoblje do II. svjetskog rata,
<http://www.novi-vinodolski.hr/2012/05/09/xx-stoljece-razdoblje-do-ii-svjetskog-rata/>, 28.7.2018.
6. Ježić, M. „Razvoj turizma u Novom Vinodolskom“, Novi Vinodolski, 1963., str. 10.
7. Pogodnosti za razvoj turizma i njegova perspektiva,
<http://www.novi-vinodolski.hr/2012/05/09/pogodnosti-za-razvoj-turizma-i-njegova-perspektiva/>, 1.8.2018.
8. Razdoblje iza II. svjetskog rata,
<http://www.novi-vinodolski.hr/2012/05/09/razdoblje-iza-ii-svjetskog-rata/>, 29.7.2018.
9. Kratak pregled Austro-Ugarskog stila gradnje u Visokom,
<https://vipromo.ba/kratak-pregled-austro-ugarskog-stila-gradnje-u-visokom>, 26.8.2018.
10. Bagarić, M., „Arhitekt Ignjat Fischer“, Meandarmedia, Zagreb, 2011.
11. <http://www.novi-vinodolski.hr/2012/05/09/razdoblje-iza-ii-svjetskog-rata/>

12. Mlikota, A. „Ivan Vitić i povijesna jezgra Zadra – Povodom stogodišnjice rođenja“, Ars Adriatica, (7), 2017, str. 291-312. doi: <https://doi.org/10.15291/ars.1385>.